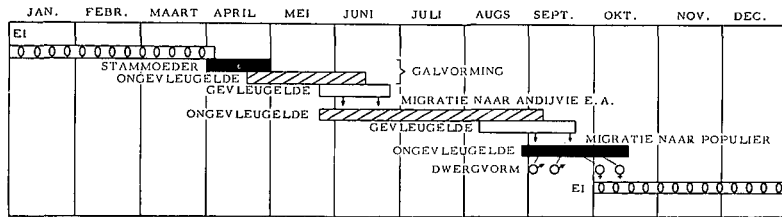

LEVENSWIJZE VAN PEMPHIGUS BURSARIUS

Hierbij dient echter vermeld te worden dat populieren zó bezet kunnen zijn met gallen van *P. bursarius*, dat het afscheidingsprodukt van de bladluizen in de gallen, bestaande uit was en honingdauw, in de periode dat de gallen zich openen, in grote hoeveelheden naar beneden druppelt en na enige tijd alles, wat zich hieronder bevindt, gaat bedekken. Om deze reden

kunnen populieren minder geschikte bomen zijn in kleine stadstuinen, op parkeerplaatsen e.d. Het is goed hiermede rekening te houden.

In de figuur is de levenscyclus van deze soort schematisch weergegeven.

Foto van de schrijver.

Adres:

B. J. Lempke

De Atalanta in 1970

Buddleia's worden tegenwoordig nogal eens Vlinderstruiken genoemd, en terecht. De lange bloempluimen vormen een opvallende attractie vooral voor witjes, kleine vossen, dagpauwogen en atalanta's. In 1970 was daar echter over het algemeen weinig van te merken. Terwijl de heesters dank zij het fraaie zomerweer prachtig stonden te bloeien, was er vaak nauwelijks een vlinder op te zien. Grote koolwitjes en dagpauwogen waren er weinig en de kleine vos begon pas goed te vliegen toen de buddleia vrijwel uitgebloeid was. Maar vooral opvallend was de schaarste aan atalanta's. Ik kan me niet herinneren er in een heel seizoen zó weinig gezien te hebben als in 1970. Nu moeten we ons niet laten verleiden tot een al te pessimistische houding en zeggen, dat dit met alle vlinders zo was, want dat is beslist niet zo. Bruine en oranje zandoogjes en hooibeestjes waren op de geschikte plaatsen helemaal niet zeldzaam. Hetzelfde geldt voor de argusvlinders, terwijl in de herfst de felrode vuurvlindertjes zeer talrijk gevlogen hebben. Ook de kleine koolwitjes waren in normale aantallen aanwezig.

In de regel is het moeilijk te zeggen waarom een vlindersoort in een bepaald seizoen heel schaars (of heel gewoon) is. Natuurlijk is het weer een belangrijke factor, maar ook de predatoren oefenen een grote invloed uit. En dat zijn er nogal wat: sluipwespen in tal van soorten, sluipvliegen, roofwantsen, vogels enz. En niet te vergeten de pathogene organismen, waaraan soms ook heel wat rupsen ten offer vallen. Geen wonder dan ook, dat van een geheel eilegels als regel betrekkelijk zo weinig individuen het volwassen stadium bereiken. Voor de atalanta komt daar echter nog iets bij. Hij behoort tot de soorten, die noch als ei, rups of pop noch als vlinder in staat zijn, onze winter te overleven. Er is bij deze soort maar één stadium waarin dit zou kunnen, namelijk als volwassen vlinder. Maar een vlinder die dat doet, moet bij ons in diapauze gaan, een 'winterslaap' houden. En dat kan de atalanta nu juist niet. Hij kan daarom alleen overwinteren in het veel mildere subtropische Middellandse Zee klimaat. Ook daar is het in de wintermaanden niet altijd even fraai weer. Bij te lage temperatuur kruipt hij dan ook weg, maar zodra het kwik boven 10° komt, verschijnt hij weer en ziet men hem overdag rondvliegen, de ge-

kweekte en wilde bloemen bezoekend die daar dan bloeien. De atalanta's, die in Nederland in de herfst vliegen, gaan dus dood óf ze moeten emigreren naar zuidelijker streken. In elk geval doet een deel dat laatste inderdaad.

De voornaamste factor waardoor bij ons in de zomer en herfst het aantal atalanta's bepaald wordt, is de sterkte van de immigratie in het voorjaar. Deze strekt zich over een vrij lange periode uit, begint meestal reeds in april en bereikt zijn maximum in de regel eind mei en juni. Afgevlogen dieren vliegen niet zelden nog begin juli, vaak al tegelijk met de eerste fraaie in Nederland geboren vlinders. Hoe sterk deze immigratie het latere aantal beïnvloedt, blijkt duidelijk als we het aantal waargenomen immigranten vergelijken met de totalen van de twee Nederlandse generaties die in zomer en herfst vliegen. Tot de immigranten reken ik alle tot en met juni getelde exemplaren plus die van begin juli, waarvan uitdrukkelijk aangegeven is, dat ze afgevlogen zijn (fletse kleuren, vaak ook beschadigd). We vinden voor de laatste vijf jaren dan de volgende aantallen: 1966: 750-13100; 1967: 260-6150; 1968: 100-8700; 1969: 170-4100; 1970: 40-960.

Het verband is dus evident, al zijn er vanzelfsprekend geen nauwkeurig overeenstemmende verhoudingen. Voor een groot deel zijn daar de andere reeds genoemde factoren debet aan. Maar vooral de getallen voor 1966 vergeleken met die voor 1970 maken de samenhang wel heel duidelijk. Het volkomen uit de band springende jaar 1968 is moeilijker te interpreteren. Het aantal zomer- en herfstwaarnemingen is veel groter dan volgens het aantal immigranten verwacht kon worden. Eén mogelijkheid is dat de rupsen dat jaar heel weinig geïnfecteerd waren en het rendement van elk immigrantenwifje daardoor veel groter was dan in andere jaren. Maar dit is slechts een veronderstelling.

Overigens verplaatsen we de moeilijkheid nu wel. Immers, we kunnen wel vaststellen dat er in een bepaald seizoen maar een zwakke immigratie van atalanta's geweest is. Maar hoe komt dát nu weer? Om die vraag te beantwoorden, zouden we veel meer en veel nauwkeuriger gegevens over de stand van de atalanta in het mediterrane gebied moeten hebben. Zeker is, dat in de loop van de winter het aantal exemplaren daar geleidelijk aan afneemt, even goed als bij ons lang niet elke overwinterende kleine vos of citroenvlinder het voorjaar haalt. En wanneer de winter ongunstig is en de pauzes tussen de dagen van voedselopname te lang worden, zal een kleiner deel nog in het vroege voorjaar leven en zich weer voortplanten (en onder andere ook onze immigranten leveren) dan na een zachte winter. Bovendien zijn er in verschillende opeenvolgende jaren nooit evenveel atalanta's die gaan overwinteren.

Dat we zo betrekkelijk nauwkeurig ingelicht zijn over de stand van de atalanta in Nederland, is een van de resultaten die we in de loop van ruim 30 jaar bereikt hebben met het bijeenbrengen van gegevens over trekvlinders hier te lande. We hebben hiervoor de medewerking van een aantal waarnemers, die nauwkeurig noteren, waar en wanneer ze zo een soort zien en in hoeveel exemplaren. Het zou heel prettig zijn als we er wat nieuwe medewerkers bij konden krijgen. Het is niet nodig dat dit speciale vlindermensen zijn, wél dat men de soort die men noteert goed kent en b.v. niet een atalanta verwacht met een kleine vos. Als eerste en makkelijkst herkenbare vlinder komt dus de atalanta in aanmerking. Wie ze goed kent, kan er soorten als de distelvlinder, de gele en oranje luzernevlinder, de kolibrievlinder of de gammauil aan toevoegen.

Belangrijk zijn betrouwbare gegevens, hoe weinig het er ook zijn. Meldingen als: 'de atalanta was hier dit jaar zeldzaam' en verder niets, zijn niet te gebruiken. Stuur aan het einde van het seizoen uw waarnemingen aan het volgende adres: B. J. Lempke, Instituut voor taxonomische Zoölogie, Afdeling Entomologie, Zeeburgerdijk 21, Amsterdam 1006. Medewerkers krijgen elk jaar gratis een uitvoerig verslag.

Atalanta

Foto J. Huisenga

Kleine Vos

Foto J. C. Wedts de Swart

Het broedvogelonderzoek van het Contactorgaan voor Vogelstudie van de KNNV

Het onderzoek begon in 1966 en beleeft in 1971 dus het zesde broedseizoen. Over de eerste twee jaren (1966 en 1967) verschenen in *Natura* gezamenlijke verslagen (1 en 2 zie literatuurlijst). Daarna is dat niet meer gebeurd. Om in deze leemte te voorzien, volgt hier een overzicht over de stand van het onderzoek. Inmiddels zijn over verschillende soorten door de betreffende bewerkers in de vorm van artikelen of gestencilde verslagen verdere resultaten gepubliceerd.

Het onderzoek van iedere soort staat volkomen op zichzelf. De bewerkers hebben wel contacten met elkaar, maar gaan verder zelfstandig te werk. Hoewel de basis van het onderzoek voor iedere soort vrij identiek is, kan een bewerker zijn onderzoek naar eigen behoefte uitbouwen. Aangezien de ene bewerker meer tijd aan zijn onderzoek kan geven dan de andere en de soorten in moeilijkheid verschillen, is het niet gerechtvaardigd de resultaten die de bewerkers hebben bereikt, met elkaar te vergelijken. Het hoofddoel van het onderzoek is het bepalen of althans het op betrouwbare wijze schatten van het aantal broedparen van bepaalde vogels in Nederland. Verder is geprobeerd zoveel mogelijk medewerkers bij het onderzoek te betrekken door in veel gevallen goed bekende en gemakkelijke herkenbare soorten te gaan inventariseren. Ook werd een zekere voorkeur uitgesproken voor soorten, waarvan werd vermoed dat het aantal broedparen achteruitliep. Inmiddels zijn daarnaast ook verschillende bepaald moeilijke soorten in bewerking genomen. Gelukkig staat bij enige onderzochte soorten wel vast dat er van een gevaarlijke achteruitgang geen sprake is.

Het aantal vogelsoorten dat in bewerking is of was, bedraagt 20. Het zijn in volgorde van de lijst in de *Avifauna van Nederland* (3): Fuut, Dodaars, Boomvalk, Torenvalk, Grutto, Bosuil, Ransuil, Gierzwaluw, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Oeverzwaluw, Gele Kwikstaart, Paapje, Zwarte Roodstaart, Sprinkhaanrietzanger, Braamsluiper, Geelgors, Appelvink, Wielewaal, Roek.